

ГОТУЄМО УЧНІВ ДО НАПИСАННЯ ЕСЕ

Формування вміння чути, бачити,
переживати й передавати словами

Валентина ФІЛІНЮК, канд. філол. наук, доцент
кафедри української мови та літератури,
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія;

Наталія БІЛОЗОР, учитель початкових класів,
НВК № 2, м. Хмельницький

В останні роки широкої популярності набув літературний жанр есе. Написання таких творів практикують і в основній та старшій школі, і при вступі до вишів, і навіть при прийомі на роботу. Залучення до такого виду мовленнєвої діяльності дає змогу навчити зосереджуватися на основній ідеї, виділяти причинно-наслідкові зв'язки, аргументувати висновки. Формування цих умінь слід починати якомога раніше, тому нині складання есе передбачено і програмою початкової школи.

На прохання читачів журналу автори розкривають основні напрями роботи з підготовки молодших школярів до написання таких творів.

Зміст поняття та основні види

Створення есе дає змогу розвивати в дітях природну здатність яскраво сприймати й переживати різноманітні явища і якнайточніше виражати це в словесній формі.

Есе (від фр. *essai* — спроба, нарис) — невеликий за обсягом прозовий твір довільної форми, що розкриває індивідуальні враження і міркування з конкретного приводу або питання.

Змістові характеристики есе:

- зміст стосується конкретного питання, явища, предмета;
- автор висловлює власні думки, припущення, відстоює свою позицію, не претендуючи на вичерпну відповідь;
- виклад невимушений і емоційний;
- висловлювання має бути зрозумілим читачеві/слухачеві.

Особливості форми:

- невеликий обсяг;
- довільна побудова;
- використання засобів художньої виразності;
- синтаксичні мовні звороти, орієнтовані на незвичність слововживання, посилення емоційності,

образності вислову: інверсія, антитеза, асоціативний ряд, метафоричне узагальнення, іронія тощо.

Є різні підходи до класифікації есе.

Закордонні методисти беруть за основу комунікативне спрямування тексту й виділяють такі **види есе**:

- **переваги й недоліки** (твердження, переваги, недоліки, збалансовані рішення чи думка);
- **пошук рішень** (твердження/проблема, точка зору або пропозиція 1, точка зору або пропозиція 2, повторне твердження або найкраще рішення і його обґрунтування);
- **“за” і “проти”** (твердження, аргументи “за”, аргументи “проти”, збалансоване рішення);
- **міркування** (твердження, точка зору 1, точка зору 2, точка зору 3 (на вибір — наукова, соціальна, політична, мистецька, релігійна тощо), власна думка).

Українські методисти переважно з огляду на структуру тексту дотримуються такої **класифікації есе**:

- **вільне**, яке допускає емоційний виклад, довільну композицію, водночас передбачає наявність чітко сформульованої авторської позиції (рекомендований час для написання на уроці 5–15 хвилин);
- **формальне** — характеризується чіткою структурою (теза, аргументи, приклади, оцінні судження, висновок), поділом на абзаци (одна думка — один абзац), демонструє переконливе аргументування

порушеної проблеми (рекомендований час для написання на уроці 20–45 хвилин).

Есе притаманні типові **структурні складники тексту**: вступ, основна частина, висновок (необов'язковий складник). Важливим елементом є заголовок, який не завжди виражає тему чи головну думку тексту.

Формування вміння писати есе — тривалий процес, який відбувається у кілька етапів. Детальніше розкриємо особливості роботи на кожному з них.

Підготовка до складання есе

Оскільки чи не найяскравіша ознака есе як жанру — висловлення мовцем власної/індивідуальної позиції з проблеми, яку обговорюють, слід з перших днів перебування дитини у школі спонукати її до розкриття своїх поглядів на предмет обговорення. Педагог має підтримувати учня у його спробах самостійно обґрунтувати міркування, зробити висловлювання зрозумілим і цікавим для інших осіб. На цьому етапі важливо залучати дітей до складання розповідей про те, що їх вразило, схвилювало, й обов'язково слід звертатися з проханням аргументувати власні думки.

До такої діяльності учнів 1-2-х класів можна залучати в межах змістової лінії “Взаємодіємо усно”. Цікава у цьому ключі вправа “Крісло автора”, яку рекомендовано використовувати програмою з української мови, розробленою за очільництва Р. Шияна.

Формування самостійності міркувань відбувається активно й у межах змістової лінії “Читаємо”, коли в ході обговорення прочитаних творів учитель спонукає дітей до обміну враженнями від змісту прочитаного, зіставлення пережитих під час читання емоцій з власним емоційно-чуттєвим досвідом.

Виявлення стилістичних ознак есе

Відповідно до навчальних програм для Нової української школи, більше уваги опануванню учнями вміння складати есе відводять у 3-му класі.

Спочатку доцільно ознайомити учнів з ознаками есе й навчити практично виявляти їх, зіставляючи зразки есе та іншого висловлювання, наприклад опису.

Орієнтовний зміст текстів для порівняння

Дощовий день

Осінь — дивна пора року! Щойно виблискувало сонце, аж ось важко вдаряють по підвіконню перші краплі дощу.

Сиві хмари повільно затягнули осіннє небо. Увесь обрій залило дощовими потоками. Холодний вітер зриває з кленів пожовкле листя. Поховалися під дахами будинків змерзлі птахи. Кілька пішоходів під парасольками поспішають додому. Вологе повітря пахне свіжістю й умитою землею. За вікнами майже нічого не видно, лише чути вистукування крапель.

Осінні дощі навівають лише сумний настрій.

Чи буває мені сумно, коли йде дощ?

На вулиці йде дощ, зовсім незатишно, друзі розбіглися по домівках. Що робити? Сумувати? Аж ніяк!

Я завжди вмю знайти собі цікаву справу. Варто тільки роздивитися навкруги. І якщо ви подумали, що я сиджу з телефоном чи перед телевизором, то це зовсім не так. Спочатку можна скласти космічний корабель із деталей конструктора. Тоді я беруся малювати акваріум або морське узбережжя. А якщо почитати комікс про супергероїв, то й дощ закінчиться!

Не люблю я сумувати в дощову погоду.

Аналізуючи зміст текстів, учні формують **висновки**:

- у першому зразку заголовок відповідає темі тексту, а в другому — презентує позицію мовця;
- зміст першого тексту — це детальний опис дощового дня, у другому автор описує власний позитивний досвід його проведення;
- речення першого тексту побудовані так, наче сумний настрій переживає кожен, хто зіткнувся з дощем, тоді як речення другого тексту цікаві за формою і, знову ж таки, на основі власного досвіду мовця переконують слухача, що можна дуже цікаво провести дощовий день.

Важливо виробляти в учнів уміння формулювати основну думку тексту. Для з'ясування особливостей есе також слід звернути увагу на ключові слова і фрази, потрібні для його розуміння, наприклад, *іде дощ, цікава справа, не люблю сумувати* тощо.

Складання есе з опорою на дидактичні матеріали

На наступному етапі під керівництвом педагога третьокласники вчать складати невеликі власні есе. Для такої роботи доречно запропонувати їм спиратися на алгоритм.

Алгоритм створення есе

1. Знайомимося з темою.
2. Обдумуємо проблему: визначаємо зміст, ідеї для розповіді, приклади, які її увиразнять: “А що я знаю з цієї теми? Що читав? Що чув або бачив? Які випадки з життя спадають на думку? А що про це казали відомі люди? Що я сам думаю про це?”.
3. Плануємо есе, визначаємо його структуру.
4. Складаємо есе, дотримуємося єдиного стилю (про наукові факти розповідаємо серйозно, про дружбу — піднесено, про смішний випадок — кумедно).
5. Редагуємо есе при потребі.
6. Готуємо презентацію есе, налаштовуємося емоційно, добираємо фотографії чи малюємо власні ілюстрації.
7. Презентуємо есе перед класом (як варіант — “Крісло автора”).

Можна також запропонувати учням **скласти есе за зразком**. Спочатку вони читають чи слухають зразок, а тоді складають схожий твір на запропоновану тему.

Орієнтовний зміст есе для зразка

Якими будуть гаджети в майбутньому?

У нас удома є багато різних пристроїв, які полегшують життя: телефони, ноутбук, пилосос, пральна машина,

Вітаємо всіх, хто обрав

**комплект підручників для 2 класу
від видавництва "Світлич"**

**Ми гарантуємо повну
методичну підтримку
педагогам, які користуються
нашими підручниками**

- ☀ Розгорнуті календарно-тематичні плани
- ☀ Комплекти робочих зошитів з інтегрованих курсів
- ☀ Навчальний зошит з інформатики
- ☀ Збірка компетентнісних завдань (для підсумкових контрольних робіт)
- ☀ Додаткові навчально-методичні матеріали на сайті svitdovkola.org

Щиро дякуємо за довіру!

**Щоб не пропустити наші новинки,
підпишіться на розсилку на сайті:**

SvitDovkola.org